

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Григорій Савич Сковорода народився 300 років тому — 3 грудня (за старим стилем — 22 листопада) 1722 року. Він став легендою ще за життя, а пам'ять про нього передавалася на Слобожанщині від покоління до покоління. Історії з життя Сковороди, його пісні й поезії поширювалися серед українців, деякі з них стали народними, а з початком українського національного відродження він сам перетворюється на українського народного філософа — як один із символів українства та уособлення українського національного характеру.

Сприйняття постаті Сковороди в українській культурі змінюється на кожному етапі української історії. Народний і народницький образ Сковороди трансформується в офіційний портрет філософа, відповідний радянським ідеологічним підходам, а домінуючий у сьогоденній масовій культурі образ філософа-неформала поширюється на протиположний офіційному портретові. Наукове дослідження творчої спадщини Сковороди починається з першим академічним виданням його творів, здійсненим Дмитром Багалієм до 100-річчя від смерті філософа у 1894 році у Харкові. Підходи до наукового дослідження філософії Сковороди також змінюються з часом: від загальних порівнянь його вчення з вченнями інших філософів Нового часу історики філософії дедалі більше переходять до вивчення його життя і творів у різних історичних контекстах, водночас філософія Сковороди з предмета зацікавленості одних лише істориків філософії поступово перетворюється на предмет рецепції сучасними філософами. Епіцентром дослідження й рецепції творчості Сковороди, збереження пам'яті про нього та актуалізації його філософії залишається Україна, проте упродовж останнього століття твори Сковороди, а також твори про нього виходять друком різними мовами, тоді як в окремих країнах навіть складаються цілі традиції дослідження його творчості. До 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди «Філософська думка» підготувала тематичний випуск, статті якого підводять підсумки й окреслюють перспективи цих процесів.

300-річному ювілею філософа була присвячена також наукова конференція «Філософія Григорія Сковороди: історія і сучасність», що відбулася 17—18 листопада 2022 року в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Доповіді й дискусії конференції засвідчили актуальність філософії Сковороди для сучасного світу та її особливе значення для незалежної України. Ювілеї Григорія Сковороди збігаються з особливими моментами

української історії. Перший такий ювілей відзначали у 1922 році, після поразки української революції. Він був одним із перших кроків до українізації в УСРР, і саме йому ми завдячуємо першим в Україні пам'ятником Сквороді у Лохвиці. Наступний ювілей відзначали у 1972 році масштабними заходами в радянському стилі, які відбувалися після не менш масштабної «зачистки» української патріотичної інтелігенції і початку найтемніших після сталінського періоду часів русифікації й ідеологічного контролю. До цього ювілею підготували найповніше видання творів Сквороди, яке вийшло у 1973 році, а також потужну програму монументального увічнення постаті філософа, найвідомішим елементом якої є пам'ятник Сквороді, встановлений у 1975 році на Подолі. Зрештою цього річного ювілей — перший, який відзначають в незалежній Україні, збігся із найактивнішою фазою російсько-української війни, у якій українці відстоюють свою свободу і право на самовизначення. Чи є випадковим, що одним із символів цієї війни стала зруйнована російською ракетою будівля Національного літературно-меморіального музею Г.С. Сквороди в селі Сквородинівка, а символом української стійкості та опору — вціліла під час бомбардування статуя філософа, який найбільше цінував свободу і право на самовизначення?